

ABDÜLLATİF

ri: *Gülşen-i Aziz* adlı kitabında Halvetî tarikatı kollarından Cerrahiye'nin kurucusu Şeyh Mehmed Nureddin Cerrahî'den Abdülaziz Efendi'ye kadar 14 şeyhin biyografisini yazdı. Eserin bir nüshası Millet K AET Nu.1099'dadır.

Kay.: İKTCYK 1/617-618. ♦♦M. CUNBUR

ABDÜLLATİF Râzî, bk. RÂZÎ (? – 1733/4)

ABDÜLLATİF Re'yi, bk. RE'YÎ (? – 1579)

ABDÜLLATİF Subhî Paşa, bk. SUBHÎ (1818 - 1889)

ABDÜLMECİD (Feriştioğlu), bk. FERİŞTEOĞLU
Abdülmecid (14/15. yy.)

ABDÜLMECİD (Nasuhzade), bk. MECİDÎ (? – 1565)

ABDÜLMECİD (Sivasî), bk. ŞEYHÎ (1563 - 1639)

ABDÜLMECİD Rıfkî, bk. RIFKÎ (17. yy.)

ABDÜLMUHSİN Kayserî (? – 1354): Sultan Orhan devri nâzımı. Kayserî'de doğdu. Mecdeddin Kayserî'nin oğludur. Memleketinde ve Suriye'de medrese eğitimi gördü. Dönüşünde müderrislik yaptı. *Sicill-i Osmanî*'de ölüm tarihi 775 (1373/4) olarak verilmiştir. Eserleri: *Manzûme-i Ferâiz ve şerhi*, *Şerh-i Arûz-i Endülüsi*, *Gayetü'l-Beyân Hâşiyesi*, *Risâle fi'l-Fıkh*, *Şerhu'n-Necdîyât*.

Kay.: OM 1/251; SO 3/401. ♦♦M. CUNBUR

ABDÜLMÜMİN Nehârî, bk. NEHÂRÎ (16. yy.)

ABDÜLVÂHİD, bk. NÂMÎ (16. yy.)

ABDÜLVÂHİD, bk. SARİRÎ'î Belhî

ABDÜLVÂSİ Çelebi (? – 1414 ds.): Mesnevî şairi. Hüseyin Hüsameddin tarafından Amasyalı ve Abdürrahîm Çelebi Muhammed el-Muslihî'nin oğlu olduğu bildirilen zâtın şair Abdülvâsî Çelebi olması muhtemeldir. On dördüncü asrın ikinci yarısı ile On beşinci asrın ilk yarısında yaşamış olmalıdır. Medrese tahsili gördü, ataları gibi kadı oldu. Sıkça kullandığı Kadı ve Kadıoğlu mahlâsları da bu bilgileri doğrulamaktadır. Yıldırım Bayezid (öl. 1403)'in komutanlarından, I. Mehmed

(1413-1421)'in vezirlerinden, "kalem ve kılıç sahibi" Bayezid Paşa (öl. 1421)'dan himaye gördü. Onun talebi üzerine, I. Mehmed için *Halilnâme* ile *Mi'râcnâme* adlı eserleri yazdı. *Halilnâme* oldukça hacimli ve orijinal bir eser olup Hz. İbrahim'in hayatını anlatır. Şair kitabının *Sebeb-i Nazm-ı Kitâb* bölümünde, kendisinden, şair Ahmed'in tercümeyle başlayıp öldüğünden dolayı bitiremediği *Veys ü Râmîn*'ini tamamlamasının istendiğini, insanlara daha faydalı olmak için de *Halilnâme*'yi yazdığını söyler. Kitap, biri sultana, diğeri de vezir Bâyezid Beye olmak üzere iki defa yazıldı. İlâveler ve değişiklikler yapıldı. İçinde, Osmanlı tarihi için önemli bilgiler ihtiva eden, Çelebi Mehmed ile kardeşi Musa'nın savaşını anlatan 193 beyitlik bir bölüm vardır. *Mi'râcnâme*, motifleri bakımından zengin, edebî değere sahip olup Anadolu sahasında yazılan ve türdeşleri içinde telif tarihi bilinen ilk eserdir; 567 beyitten ibarettir. Gerek *Halilnâme* ve gerek *Mi'râcnâme* muteber tefsir ve hadis kitaplarına ve güvenilir rivayetlere dayanır. Şair mesnevileri içinde farklı nazım şekillerine de yer vererek Türk mesnevi geleneğini yaşatmıştır. Eserlerinin dili zengin, kompozisyonları mükemmel, tasvir ve tahlilleri de oldukça başarılıdır. Her iki eser de türlerinin güzel örneklerindedir. Eserleri: *Halilnâme* (ve diğer adlarıyla, *Dâstân-ı İbrâhîm Nebî Aleyhi's-selâm*, *Dâstân-ı İbrâhîm Aleyhi's-selâm*, *İbrâhîm ü Sârâ*, Prof. Dr. Metin Akar tarafından 1999'da yayımlandı), *Mi'râcnâme*. (Her iki eserin de yazılış tarihi 817/1414'tür). Kay.: Hüseyin Hüsameddin (Yaşar), *Amasya Tarihi*, 12/105; Ali Hilmi Dağistanî, *Fihristü'l-Kütübi'l-Mevcûde fi'l-Kütübhaneti'l-Hidûviyye*, Kahire 1306, s. 122; BTET s. 201-202; Abdülkadir Karahan "XV. Yüzyıl Osmanlı Dinî Edebiyatında Mesneviler ve Abdülvâsî Çelebi'nin Halilnâme'si", *Estratto degli Atti de III Congresso di Studi Arabi e İslamici* (Ravello 1966), Napoli 1967, s. 417-424; Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım-II*, İst. 1967, s. 638-651; Günay Alpay, "Abdülvâsî Çelebi'nin Eseri ve Nüshaları", *TDAY-Belleten* 1969, s. 201-226; a. mlf. "Abdülvâsî Çelebi", *TDVİA*, 1/283-284; Âmil Çelebioğlu, *Sultan II. Murad Devri Mesnevileri*, (doçentlik tezi), Erzurum 1976, s. 120-124; Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râcnâmeler*, (doktora tezi), Ank. 1982, (negri: 1987), s. 161-164, s. 325-383; Ayhan Gültaş, *Abdülvâsî Çelebi ve Halilnâme'si*, (doktora tezi), İst. 1985; *TDEA* 1/21. ♦♦M. AKAR

ABDÜLVÂSİ' Efendi bk. VÂSİ'Î (? – 1537)

ABDÜLVEHHÂB, bk. ABDÎ (? – 1547)

ABDÜLVEHHÂB, bk. HAYÂLÎ (15/16. yy.)

bile doğdı, aña, anadan uşlu doğdı, dërler. Ve ikinci, akl-ı ma'îşidür, ol soñra öğrenmelüdü; aña, soñradın uşlu oldı, dërler. Ol garîzî 'akla uş dërler; ol 'akl-i ma'îşîye 'ilm dërler. Pes ey oğlanım, eger Tañrı ta'âlâ saña akl-ı garîzî vërdise, ya'nî anadan uşlu doğduñ-ise, hõz febihâ, zihî devlet! Ve eger anadan uşlu doğmaduñ-ise, bu 'akıl kim dirlik maşlahatıdır, bâri bunu öğren. Eger ikisi daht var-ise, hõz nûrun 'alâ nûr, devlet üstine devletdür. Qarışdur ikisin bile, sür 'ömrüñi rahat-ile geçür. Eger 'akl-i garîziyi Tañrı vërmedise, bâri 'akl-ı ma'îşîyi zinhâr elden koma, işüñi anuñ-ile sür. Eger uşlulardan (158 b) olmaz-iseñ, bâri delülerden olmayasın. Nêtekim dëyüp dururlar: Eger ata olmaz-ise, anadan yëgrek yokdur. Eger diler-iseñ kim 'akıl olasın, hikmet 'ilmin öğren; zîrâ akla hikmetden yëgrek yokdur. Nêtekim Tañrı ta'âlâ Kur'an'da buyurur: ومن يؤت الحكمة فقد أوتي خيراً كثيراً ma'nîsî budur, Tañrı ta'âlâ eydür: Kime kim hikmet vërildi, aña bayık çok vërildi. Pes Arestetâlis'e şordılar kim: 'akluñ kuvveti nedendür, dëdiler. Eyitti: Nêtekim tenüñ kuvveti her nesene kim benüm 'âdetüm-idi, anı bir kitâb eyledüm ve dükeli 'ilimden kim bilürdüm ve hüner ve pişeden kim bilürdüm, kitâba yazdum; tâ kim oğlanlık adı kocalup altmış iki yaşuma girinçe 'ömrüm uş-böyle kitâb taşnif êtmeg-ile geçdi ve dükeli begligi ve yemegi ve içmegi....

Metin burada böylece eksik olarak sona ermektedir.

Türk Dini Araştırmaları Dergisi Bellekleri, 1969, 1970 Anılarına
s. 201-226.

23 TEMMUZ 1993

HABER TAYINLANDIKTAN
SONRA BELEM DOKÜMAN

Dergi / Kitap
Kütüphanede

ABDÜLVASİ ÇELEBİ'NİN ESERİ VE NÜSHALARI

GÜNAY ALPAY

Elimizde 15. yüzyılın ilk yarısında yazılmış olan ve konusu İbrahim Peygamberin (Halilullâh) doğuşundan ölümüne dek başından geçenleri anlatan bir mesnevi var. İbrahim Peygamberin ölümünden sonra Muhammed Peygamber'in Mi'rac olayından ve Cennet-ül-Me'va'dan da bahseden bu mesnevinin ismi *Dasitan-ı İbrahim Nebi* veya *Halil-name*'dir. Daha doğrusu şimdiye kadar bu mesneviden bahsedenler esere hep *Halil-name* demişlerdir¹. Tabii bunun da sebepleri vardır. Fakat *Halil-name* ismi elimizde bulunan her iki nüshada olmadığı gibi Ali Hilmi Katalogunda² da *Halil-name* olarak değil *Divan-ı Kadıoğlu* olarak geçer. Yalnız Abdülkadir Karahan, XV. yüzyıl Osmanlı Dini Edebiyatında "Mesneviler" ve Abdülvâsi Çelebi'nin *Halil-namesi* adlı 1966 da İtalya'da Ravello'da toplanan Arap ve İslâm tetkikleri III. kongresindeki tebliğinde (sonradan 1967 de basılmıştır) bu mesnevinin *Halil-name* ünvanlı olduğunu söyler. Ayrıca katalogdaki isim yanlışının da düzeltildiğini ekler. Fakat bu ünvanın mesnevinin neresinde kayıtlı olduğunu kaydetmez. Bizim bu katalogdan edindiğimiz bilgiye göre eser baştan bir hayli eksiktir. Yani herhangi bir beyitten başlamaktadır. Eserin Afyon, Gedik Ahmet Paşa kütüphanesinde 34 numarada kayıtlı olan nüshası ise *Dasitan-ı İbrahim Nebi Aleyhisselâm* diye başlar. Fakat bu nüshanın sonunda Abdülvâsi Çelebi tarafından eklendiğini kuvvetle tahmin ettiğim bir ek kısım vardır ki mesneviye bu sebeble *Halil-name* denmiştir sanırım.

Haq lûtfı ile çün bu Halil-nâmeyi tamâm
Kıldı bu bende aña melik kıldı ihtimâm

Envâ'-ı lûtf ile aña lûtf eyledi kibâr
Elvân-ı medh ile aña cüd itdiler kirâm

Mestâne gördiler bu güzel' gözini havâş
Merdâne baqdılar bu fikir bikrine 'avâm

¹ Bkz. Kocatürk, Vasfi Mahir, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara 1964, s. 201; İz, Fahir, Eski Türk Edebiyatında Nazım, İstanbul 1967, bölüm II, s. 638.

² Fihrist-ül-kütüb-it-Türkiyet-il-Mevcûdeti fi-l-kütüb-hânet-il-Hidiviyye, Mısır, 1306, s. 122.

³ Metinde gözün.

İKİ YENİ NÜSHASI SEBEBİYLE HALİLNAME VE MÜELLİFİ ABDÜLVASİ ÜZERİNE

A. Deniz ABİK

Halilname veya Dasitan-ı İbrahim Nebi Aleyhisselam adı ile tanınan dini mesnevi 15. yüzyılın ilk yarısında Abdülvasi Çelebi tarafından yazılmıştır. Mesnevinin konusunu, doğumundan başlayarak ölümüne kadar İbrahim Peygamber'in başından geçenler oluşturur. Bunun yanı sıra İbrahim Peygamber'in ölümünden sonra oğlu İsmail'in soyundan gelmesi sebebiyle Hz. Muhammed ile ilişki kurularak Hz. Muhammed'in dilinden Mirac olayı anlatılır.

Halilname içinde Mirac'ın anlatıldığı kısmı müstakil bir Miracname olarak değerlendiren araştırmacılar vardır¹. Bu araştırmacılar, Abdülvasi'nin Miracname'sinin orijinallikine ve türündeki ilkler arasında olmasına da değeri yönünden dikkat çekerler. Kanaatimizce, Halilname'deki Mirac bölümü Halilname'den ayrı bir eser değil, Halilname'nin bütünü içinde bir bölümdür.

Halilname'de *şi'r-i der-ecel* başlığıyla olan kısımda, İbrahim'in ölümü üzerine İsmail'in kardeşi İshak'tan babasına ait bir hatıra istemesi, İshak'ın ise karavaş (cariye) oğlu olduğu gerekçesi ile İsmail'i hesaba katmamasından söz edilir. Tanrı, mahzun kalan İsmail'e Cebrail vasıtası ile son peygamberin kendi neslinden geleceğini müjdeler. Böylece İbrahim'den başlayarak İsmail'in soy ağacı çıkarılır. Bu soy ağacının son halkası Hz. Muhammed'dir. Hz. Muhammed'in Hz. İsmail soyundan gelmesi gerekçesi ile Miracname'ye geçilir. Halilname ile aynı vezinde devam eden Miracname bölümünün sonunda telif tarihinin yer aldığı beyitteki ifade de Miracname'nin eserin bütününde olduğuna işaret eder.

(3436) Sekiz yüz on yedi olmuştu tārīh

Kim anda nazm oldu bu tevārīh

¹ Dr. Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Miracnameler*, Ankara, 1987, s. 161-164.

ای تو صدک کتابی در یوزک	خارصک یوم للسابی در یوزک
ای لبک ماه طهوری کو کلک	وی چمک ظلمده نوری کو کلک
عشقمه بو ضرر تصویر کو کلک	شول جهندن در حضور کو کلک
ای وصالک جنت آباد کو کلک	ای سر کو یکده بنیاد کو کلک
مهر عشقک اولدی استاد کو کلک	عالی وودی فسح شاد کو کلک
ای جمالک آفتابی لایزال	وی یوزک دور قرقاشک لال
چشمه لعنکده در آب زلال	آیت حیدر رخده خطه و خال
ای خطک بموتده و خیر الکلام	خارصک دوزنده در ماه صیاد

105

ای دو اعلک کو شرحی العظام	کعبه وحن در جمالک و استلام
ای حدیثک نکت و خیر الکلام	سوق لعنک دن جهانی ووددی علم
خارصک دوزنده در بیت الخوام	فشرک بخان عینک امام
عشق او دید دو ششم بر یازمن	من قن بو عشق او دندن بایزمن
یازمن عشقک او دندن تا ابد	کر بو حسرت آتشندن یازمن
مسند اقبال و دولت بولشتم	تاسر کو بند قویدم بوزیره
شیر او صاف جمالک سولبر	کورسه در بر آمد معنی بوزیره
ای حدیثک نظر کون و مکان	والغنی والیب و الشیش والرفان

Ank. Univ. D. T. C. F.

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

TÜRKÖLOJİ DERGİSİ, cilt: XII/s-1, Ankara-1997, s. 139-173

0.510

Malta University, and teachers, do additional field work in the villages and towns as directed. It is intended that every village and town in Malta and Gozo should be covered by the survey, particular interest being shown in sub-dialects and dialect boundaries.

The working-up and assessment of the data will probably take some years. It is intended to supplement the Maltese Survey by special surveys using the same methods and aids in neighbouring countries, such as Tunisia, in order to provide additional comparative background.

Results obtained so far have given interesting information about the predominance of semitic words in the simpler occupations and crafts, while much of the vocabulary used in more advanced occupations is borrowed from (Sicilian) Italian. A notable feature is the rapidly progressing standardization of speech among the younger generation, owing to the influences of radio and school teaching, which within a generation may well lead to the extinction of the more archaic types of speech.

*Atti del Terzo Congresso
di Studi Arabi e Islamici,*

"Ravello 1-6 settembre 1966"

Napoli - 1967, sayfa, 417-424.

21 MAYIS 1991

MADDE YATIRILMADAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

XV. YÜZİL OSMANLI DİNİ EDEBİYATINDA
« MESNEVİLER » VE
ABDÜLVASİ ÇELEBİ'NİN HALİLNAME'Sİ

Abdülkadir Karahan (Istanbul)

Anadolu'yu son ve değişmez yurtları olmak üzere seçen müslüman batı Türklerinin edebî hayatı, XIII. yüzyılda gelişmeye başlar. Bu gelişme özellikle XIV ve XV. yüzyıllarda güçlenmiş ve XVI. yüzyılda da « altun çağı » nı yaşamıştır. Edebî dilin kıvamını bulması, nazım şekillerinin iyice yerleşmesi, konuların genişleme ve zenginleşmesi, terimlerin teayyün etmesi, kelime ve terkiplerin « arüz vezni » ne — imkânın elverişli olduğu ölçüde — uydurulmasında başarı sağlanması, mazmunlar üzerinde hâkimiyetin teessüsü, ve kısmen de olsa, millî ve mahallî ruhun güzel akislerinin edebiyatta belirmesi v.s. daha çok XV. yüzyılın verimi, kazandırdıklarıdır.

İslâmî mefhumları, ilim terimlerini: Anadolu'daki edebî Türk dilinin — değişik konular içinde — rahatça sanat kudretile ve başarılı bir şekilde ifadeye elverişli hale gelmesi, elbette, birdenbire beklenemezdi. Konular bakımından ilk önce dinî-didaktik karakterde olanlar, onlardan sonra da hamasî — lirik mahsuller gün ışığına çıkmıştır.

Elde XIII. yüzyıl şairlerinin metni olarak Mevlâna Celâleddin Rumi'nin bir kaç taneyi aşmayan türkçe şürinden başka onun oğlu Sultan Veled'in, Ahmed Fakih'in ve Şeyyad Hamza ile Yunus Emre'nin eserleri bulunmaktadır. Bunlar arasında Türk şürininin tekâmül tarihi bakımından en tesirlisi ve günümüze kadar, halk kütlelerine kadar şöhreti en yaygın olanı şüphesiz Yunus Emre olmuştur. Sultan Veled'in *Iptidânâme*, *Intihânâme*, *Rübâbnâme* gibi mesnevilerinde pek az sayıda türkçe beyitler vardır. Şeyyad Hamza'nın *Yusuî ve Zelihâ* 'sının, Anadolu Türk edebî-

- Abdülvasî Çelebi

12 OCAK 1996

ABİK,

Ayşehan Deniz, "Abdül - Vâsi Çelebi'nin Halil - Nâme'si", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Doç. Dr. Mustafa Canpolat), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1987, 848 S.

MADDE YATIRILMIŞ DOKÜMAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

- Abdülvasî Çelebi

12 OCAK 1996

GÜLDAŞ,

Ayhan "Abdülvasî Çelebi ve Halil Ramesi", Doktora Tezi, (Danışman : Prof. Dr. Ali Alparslan), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1986.

MADDE YATIRILMIŞ DOKÜMAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

KARAHAN, Abdülkadir

XV. Yüzyıl Osmanlı dini Edebiyatında "mesnevi'ler" ve Abdülvasî Çelebi'nin Halilnâme'si.

Atti 3. Cong. studi arabi e islamici, Ravello 1966 (publ. 1967), pp. 417-424

MESNEVİ

• ABDÜLVÂSİ ÇELEBİ

(v. 944/1537)

XV. yüzyıl Osmanlı dini Edebiyatında "mesneviler ve Abdülvasî Çelebi'nin Halilnâme'si"

19817 Abdülvasî Çelebi

MADDE YATIRILMIŞ DOKÜMAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

1.4.8- Abdü'l-Vâsi Çelebi'nin Halilnâme'si, Ayşehan Deniz Abik, AÜ. SBE., Ankara 1987, 848 s. (Doç. Dr. Mustafa Canpolat).

Yüksek lisans tezi

10 HAZİRAN 1996